

**SALGININ 3. PİK DÖNEMİNDE ALGILANAN COVID-19 BULAŞICILIĞININ
HİJYEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİSİ: TOPLUM TEMELLİ BİR
ARAŞTIRMA**

**THE EFFECT OF COVID-19 INFECTIOUSNESS PERCEIVED AT THE 3RD
PEAK PERIOD OF THE EPIDEMIC ON HYGIENE BEHAVIORS: A
COMMUNITY-BASED RESEARCH**

Dr. Öğr. Üyesi Fuat YALMAN

Düzce Üniversitesi, fuatyalman@duzce.edu.tr, orcid.org/0000-0002-1041-1837

Prof. Dr. Yalçın KARAGÖZ

Düzce Üniversitesi, yalcinkaragoz@duzce.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5642-6498

Dr. Öğr. Gülşen GENÇ

Düzce Üniversitesi, gulsengenc44@hotmail.com, orcid.org/0000-0002-8386-4626

Makale Gönderim-Kabul Tarihi (14.09.2022-05.12.2022)

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, salgının 3. pik döneminde algılanan COVID-19 bulaşıcılığının hijyen davranışları üzerine etkisini tespit etmektir. Araştırmanın evrenini İstanbul ili Esenler ve Bağcılar ilçelerinde ikamet eden 18 yaş ve üstü yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise 405 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmada tesadüfi olmayan örnekleme tekniklerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler online anket tekniği ile toplanmıştır. Verilerin analizinde IBM SPSS Statistic Base 23V ve AMOS paket programları kullanılmıştır. Verilere betimleyici analizler, farklılık analizleri (t testi ve ANOVA) ve yol analizi uygulanmıştır. Yapılan yol analizi ile algılanan COVID-19 bulaşıcılığının, hijyen davranışına etkisinin kabul edilebilir uyum indeksine sahip olduğu görülmüştür. Aynı zamanda algılanan COVID-19 bulaşıcılığının ve hijyen davranışlarının bazı sosyo-demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği saptanmıştır. Kadınların ve eğitim düzeyi yüksek bireylerin hijyen davranışlarına daha fazla önem verdiği saptanmıştır. Algılanan COVID-19 bulaşıcılığının, hijyen davranışlarına etkisi pozitif yönde ve anlamlıdır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Salgın, Bulaşıcılık, Hijyen Davranışı

Abstract

The main purpose of this research is to determine the effect of perceived COVID-19 contagion on hygiene behaviors during the 3rd peak period of the epidemic. The population of the research consists of adult individuals aged 18 and over residing in Esenler and Bağcılar districts of Istanbul. The sample of the study consists of 405 participants. Convenience sampling method, one of the non-random sampling techniques, was used in the study. Data were collected by online survey technique. IBM SPSS Statistic Base 23V and AMOS package programs were used in the analysis of the data. Descriptive analyzes, difference analyzes (t-test and ANOVA) and path analysis were applied to the data. With the path analysis, it was seen that the effect of the perceived COVID-19 contagion on the hygiene behavior had an acceptable fit index. At the same time, it was determined that the perceived contagiousness of COVID-19 and hygiene behaviors differed statistically significantly according to some socio-demographic variables. It has been determined that women and individuals with higher education levels attach more importance to hygiene behaviors. The effect of perceived COVID-19 contagion on hygiene behaviors is positive and significant.

Keywords: COVID-19, Pandemic, Infectiousness, Hygiene Behavior

GİRİŞ

Bir hastalığın daha geniş bir coğrafi alana yayılması sonucu salgınlar ortaya çıkmaktadır (Grennan, 2019:910). Bütün dünyayı etkisi altına alan ve çok fazla sayıda insanın ölümüne neden olan koronavirüs hastalığı (COVID-19) ilk olarak 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkmıştır. Bu hastalık oldukça bulaşıcıdır ve çok kısa sürede tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. 11 Mart 2020'de ise Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın olarak kabul edilmiştir (Ciotti vd., 2020:365; Lone ve Ahmad, 2020:4). COVID-19 salgınının küresel ölçekte birçok ülkeye yayılması ve hastalığa bağlı ölen kişi sayısının her geçen gün artması insanları derinden etkilemiştir (Karataş, 2020:7). Salgında ekonomik sorunlar toplumda psikolojik vakaların artmasına sebebiyet verirken psikolojik vakalar da sosyal sorunları beraberinde getirmiştir (Yılmaz, 2020:2229).

Salgınların toplumların hafızalarında ayrı bir yeri vardır. Geniş kitlelerin korku ve endişe içerisinde yaşamalarına neden olarak hayatın akışını bozmaktadır. Böylece nesilden nesile devam edecek bir tıbbi geçmiş ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan salgınlar toplumun kesimleri üzerinde farklı etkiler yaratabilmektedir. Bu etkiler hastalığın türüne göre değişebileceği gibi kültürel özelliklere bağlı olarak toplumdan topluma da değişebilmektedir (Bostan vd., 2020:1). Ani gelişen bir hastalık salgını bu hastalığa yakalanan ve yakın temaslı olan kişilerin ruh sağlığı için önemli bir tehdit oluşturur. İnsanların yaşam kaliteleri etkilenebilir, hastalar ölüm korkusu yaşayabilir, COVID-19 hastasını tedavi eden sağlık çalışanları hastalığa yakalanma, virüsü ailelerine, arkadaşlarına veya yakınlarına bulaştırma korkusuna kapılabilir (Kharshing vd., 2021:70; Ahmed vd., 2020:2). Bu anlamda, çok fazla sayıda ülkede çeşitli önlemlerin alınması ile enfeksiyonun yayılmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Ülkemizde de salgın süreci boyunca sosyal mesafeye uyum, maske kullanımı, karantina, izolasyon gibi çeşitli önlemler alınmıştır. Özellikle kapalı ortamların sık havalandırılması, ellerin sık sık su ve sabun ile yıkanması, genel temizlik kurallarına dikkat edilmesinin önemi vurgulanmıştır (Çelik ve Çak, 2021:44; Demirbilek vd., 2020:490). Bu eylemler yaşam tarzlarını önemli ölçüde değiştirmiş ve toplumda çeşitli davranışlarda değişikliklere yol açmıştır (Campos vd., 2021:4058).

Salgının hızlı ilerlemesi ve aynı anda birçok kişiye bulaşması gerekli yaşam destek önlemleri alınmadığında ölüm oranlarını yükseltmektedir. Bu nedenle salgını yavaşlatma çabaları, insanların hem iş hayatı hem de özel hayatlarında kişisel davranışlarını değiştirmesini gerektirmektedir. Koruyucu önlemler, kendini izole etmeyi, sosyal mesafeyi korumayı ve düzenli ve kapsamlı el

yıkama gibi kişisel hijyen kurallarına uymayı zorunlu kılmaktadır (Mieth vd., 2021:2). Tarih boyunca da salgın hastalıklar gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olmuş ve ortaya çıktıkları bölgelerde bu hastalıklarla mücadele etmek için öteden beri izolasyona ve hijyen koşullarının iyileştirilmesi yoluna gidilmiştir (Alpago ve Oduncu Alpago, 2020:102). Hijyen kurallarına uyulması, enfeksiyonların bulaşması ve yayılmasının önlenmesinde en etkili yöntemlerdendir. Hijyen davranışları, toplumda enfeksiyonların bulaşmasının önlenmesine yönelik uygulamalar ve davranışların bütünüdür. Bu nedenle COVID-19 gibi bulaşıcılığı oldukça yüksek olan bir salgında da son derece önemlidir. Hijyen kurallarına uyulması, enfeksiyona yakalanma ve enfeksiyonun toplumda yayılma riskini azaltmakta ve bireylerin yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir (Altun, 2020:313).

Bu araştırmanın temel amacı, salgının 3. pik döneminde algılanan COVID-19 bulaşıcılığının hijyen davranışları üzerine etkisini tespit etmektir. Bunun yanı sıra, algılanan COVID-19 bulaşıcılığının ve hijyen davranışlarının sosyo-demografik (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir vb.) farklılıkları ne ölçüde açıklayabileceğini test etmektir. Alan yazın incelendiğinde konuyla ilgili kısıtlı literatür olmasından dolayı bu çalışma literatüre katkı sağlaması açısından önemlidir. Önceki çalışmalarda; özetleyici bilgiler ve farklılık analizleri yapılmıştır. Bu çalışmada ise diğer çalışmalardan farklı olarak bulaşıcılığın hijyen davranışlarına etkisi incelenmiş ve etki çok değişkenli bir istatistiksel yöntem olan path (yol) analizi yöntemiyle bulunmuştur. Araştırma ayrıca sağlık yöneticilerine, politika yapıcılara ve karar vericilere yol göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Haas vd. (2020) çalışmasında 42 katılımcı ile yaptıkları araştırma sonucunda salgın başından itibaren katılımcıların el yıkama, temizlik ve market alışverişi davranışlarında dikkate değer değişikliklerin olduğu ve daha fazla bu davranışlara önem verildiği tespit edilmiştir. Katılımcıların salgın sürecinde daha sık el yıkadıklarını, su ve sabuna ulaşamadıklarında ise el dezenfektanı kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların stres ve kaygı duygularının belirli temizlik davranışlarıyla bağlantılı olduğu sonucuna da varılmıştır. Karataş (2020) çalışmasında salgının hızlı bir şekilde yayılmasının bireylerin sağlık kaygılarını artırdığı ve bireylerin artan sağlık kaygıları sonucu hijyen, temizlik ve temasla ilgili önlemleri çoğalttıkları gözlemlenmiştir. Kuşoğlu (2021) çalışmasında COVID-19 sebebiyle endişe yaşayanların, salgından önce hijyene daha az dikkat edenlerin ve hijyen kurallarının koruyucu olduğunu düşünenlerin hijyen davranışlarına daha çok dikkat ettikleri sonucuna varılmıştır.

Campos vd. (2021) çalışmasında salgının su tüketimi davranışına etkisinin değerlendirilmesi için 24 Haziran - 12 Temmuz 2020 tarihlerinde Brezilya'da 149 katılımcıya anket uygulanmıştır. Salgın sürecinde katılımcıların el yıkama alışkanlığı, sıklığı ve süresinde artışlar olduğu gözlemlenmiştir. Günde iki kez banyo yapanların duş alma sıklığını günde üç ve daha fazlasına çıkardığı, salgın sırasında meyve ve sebzeleri suyla dezenfekte eden ve çamaşır suyuyla dezenfekte edenlerin oranında da artışların olduğu bulunmuştur. Mościcka vd. (2020) çalışmasında Polonya'da araştırmaya dahil edilen 140 katılımcı eve döndükten sonra ve yerel şehir ulaşımını kullandıktan sonra el yıkama ve duş almanın arttığını belirtmişlerdir. Ayrıca COVID-19 salgını sırasında dezenfektan kullanımının arttığını da ifade etmişlerdir.

Vijai ve Joyce (2020) çalışması sonucunda bireylerin COVID-19 salgınına önlemeye yönelik hijyen davranışlarına ağırlık verdiği tespit edilmiştir. Reuben vd. (2021) çalışmasında Nijerya'da katılımcıların %92,7'sinin sosyal mesafe/kendi kendini izole ettiği, %96,4'ünün kişisel hijyenine önem verdiği ve %82,3'ünün maske kullandığı sonucuna varılmıştır. Głabska vd. (2020)

ULUSLARARASI SAĞLIK YÖNETİMİ VE STRATEJİLERİ ARAŞTIRMA DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH MANAGEMENT AND STRATEGIES RESEARCH

Cilt/Volume : 8 Sayı/Issue : 3 Yıl/Year : 2022 ISSN -2149-6161

çalışmasında Polonya’da yaşayan 2323 öğrenci ile yaptıkları araştırma sonucunda salgın sürecinde öğrencilerin el yıkama sıklığının arttığı, salgın öncesine göre yemek, kişisel hijyen, evden ayrılma, sosyalleşme, sağlık ve ev işleri ile ilgili durumlarda daha fazla el yıkadıklarını bildirmişlerdir. Ünal vd. (2020) çalışmalarında hemşirelik öğrencilerine yönelik yapılan araştırma sonucunda COVID-19 salgınında öğrencilerin ev hijyen uygulamaları ile kişisel hijyen uygulamalarının arttığı sonucuna varılmıştır. Barrett ve Cheung (2021) çalışmalarında İngiltere’de yaşayan öğrencilerin bilgi ve sosyo-bilişsel algıları ile koruyucu davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. COVID-19 salgını sürecinde bulaşıcılığı azaltmanın başlıca yollarından olan el hijyeninde alışkanlık, zaman faktörleri, etnik köken ve risk algısının etkili değişkenler olduğu bulunmuştur.

Yıldırım vd. (2020) çalışmasında bulaşıcılığı yüksek olan COVID-19 salgının da toplu taşıma araçlarının kullanılmaması ve sık sık ellerin yıkanmasının en çok benimsenen hijyen davranışı olduğu tespit edilmiştir. Dwipayanti vd. (2021) çalışmasında bireylerin COVID-19 salgını sürecinde hastalığın bulaşıcılık riskini azaltmak için el hijyenine daha fazla önem verdikleri sonucuna varılmıştır. Çiçek vd. (2021) çalışmasında bireylerin salgın sürecinde kişisel ve genel hijyen davranışlarının cinsiyet, eğitim düzeyi ve salgın döneminde temizlik malzemelerine daha fazla bütçe ayırma durumlarından etkilendiği sonucuna varılmıştır. El hijyeni ve ev hijyenine ilişkin davranışların ise gelir düzeyi, yaş, yaşanan yer, birlikte yaşanan kişi sayısı, kronik hastalığa sahip olma durumu, kamu spotlarının bilgi artışına etkisi gibi değişkenlerden etkilendiği bulunmuştur. Lawson vd. (2021) çalışmasında COVID-19 salgınının ilk haftalarında Kuzey İrlanda’daki halkın umumi tuvaletleri kullanırken el hijyeni davranışını ve uyumluluğunu değerlendirmişlerdir. Yapılan kesitsel araştırma sonucunda salgının ilk haftalarda halkın el hijyenine uyum düzeyinin zayıf olduğu ve genel olarak %82,93’ünün ellerini yeterince yıkamadığı gözlemlenmiştir. Yetersiz el hijyeni davranışı ve uyumunun, Kuzey İrlanda’da salgının ilk haftalarında COVID-19’un hızlı yayılma hızına önemli ölçüde neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekingen ve Demir (2021) çalışmasında ortalama maske, poşet eldiven, el antiseptiği, bone, non-steril eldiven ve steril eldiven kullanımında önemli artışların olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda, hastaneye başvuran hasta sayısında %50’ye yakın azalma olmasına rağmen personel başı, hasta başı ve günlük kullanım miktarlarına göre yapılan değerlendirmelerde tüm malzeme kullanım miktarında önemli artışların olduğu saptanmıştır. Bu” bağlamda, algılanan COVID-19 bulaşıcılığının hijyen davranışlarında etkili bir rol oynayacağı açıktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Etik Yönü

Bu araştırma, Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’ndan etik onayı alınarak gerçekleştirilmiştir (Tarih: 24/02/2022, karar no: 2022/62). Araştırmanın amacına ve temel problemine uygun olması nedeniyle nicel araştırma metodolojisi kullanılmış ve veri setinin analizi SPSS ve AMOS istatistiksel analiz programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İstanbul ili Esenler ve Bağcılar ilçelerinde ikamet eden 18 yaş ve üstü yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Esenler ve Bağcılar’ın toplam nüfusları 1191476’dır. Araştırmada tesadüfi olmayan örnekleme tekniklerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Daha önceki çalışmalardan standart sapma 0,6 ve yanılma payı 0,0588 olarak belirlenmiştir. Yapılan çalışmada 0,05 anlamlılık düzeyinde, anakütleden çekilecek örneklem miktarı $n = [N \cdot \sigma^2 \cdot Z^2 \alpha / 2] / [d^2 \cdot (N - 1) + \sigma^2 \cdot Z^2 \alpha / 2] = [1191476 \cdot (0,6)^2 \cdot (1,96)^2] / [(0,0588)^2 \cdot (1191476 - 1) + (0,6)^2 \cdot (1,96)^2] = 400$ olarak bulunmuştur. Veriler 26/02/2022 - 16/03/2022 tarihleri arasında online

(internet üzerinden) anket tekniği ile toplanmıştır. Ayrıca Sekeran'a göre 100.000 ve üzeri ana kütleler için örneklem sayısının 384 ve üzeri olması yeterli görülmektedir (Sekeran, 2000:295). Bu sebeple 405 veri toplanmıştır. Çalışmada 18 yaş ve üstü yetişkin bireylerin soruları daha iyi cevaplayacakları varsayılmıştır.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İlgili katılımcılara sosyal medya aracılığıyla ulaşılmış ve online anket tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara uygulanan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. İkinci bölümde, algılanan COVID-19 bulaşılabilirliği ifadeleri, üçüncü bölümde COVID-19 hijyen ifadeleri yer almaktadır.

Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada bireylerin "COVID-19 hijyen davranışlarını" ölçmek için Çiçek vd. (2020) tarafından geliştirilen 27 maddelik ölçek kullanılmıştır. "Algılanan COVID-19 bulaşılabilirliğini" ölçmek için de Duncan vd. (2009) tarafından geliştirilmiş algılanan bulaşıcılığa yönelik ölçek birebir Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. Elde ettiğimiz verilere göre yaptığımız analizde Çiçek vd. (2020) tarafından geliştirilen 27 maddelik ölçeğin alt boyutları ele alınmadan uyumlu olduğu görülmüştür.

Veri Analizi Yöntemi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinde SPSS ve AMOS paket programları kullanılmıştır. Güvenirliği iç tutarlılık açısından değerlendirmek için her iki alt ölçeğin ayrı ayrı Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Daha sonra araştırmanın temel değişkenleri ortalamalar, standart sapmalar, güvenirlilik katsayıları, frekans dağılımı ve varyans değerleri açısından incelenmiştir. Ardından, algılanan COVID-19 bulaşıcılığı ile COVID-19 hijyen davranışları arasındaki ilişkinin farklı gizli yapı modellerini değerlendirmek için AMOS programında yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak yol (path) analizi yapılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir:

H1: *Algılanan COVID-19 bulaşıcılığının hijyen davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.*

H2: *Katılımcıların COVID-19 bulaşıcılık alguları ve hijyen davranışları demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.*

BULGULAR

Araştırma Verilerinin Güvenilirliği

Araştırmanın değişkenlerini oluşturan algılanan bulaşıcılık faktörleri 4 ifadeyle, COVID-19 hijyen davranışları faktörleri ise 27 ifadeyle güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı Cronbach's Alpha = 0,747; COVID-19 Hijyen Davranışları için Cronbach's Alpha =0,960 olarak bulunmuştur. Genel Cronbach's Alpha = 0,953'dür. Dolayısıyla ölçek yüksek derecede güvenilirirdir.

Demografik Bulgular

Tablo 1. Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı ve Hijyen Davranışları İle İlgili Demografik Veriler

Değişkenler	n	%	Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı		Hijyen Davranışları	
			t Test/ Anova (t/F)	p	t Test/ Anova (t/F)	p
Cinsiyet						
Kadın	270	66,7	,969 ^a	,333	2,086 ^a	,038
Erkek	135	33,3				
Yaş						
18-25	155	38,0				
26-35	176	43,3	,240 ^b	,915	,955 ^b	,432
36-45	55	13,2				
46- ve üzeri	19	5,5				
Medeni Durum						
Bekâr	242	59,8	-,116 ^a	,908	-1,696 ^a	,091
Evli	163	40,2				
Ortalama Gelir						
4250 - 6000 TL	262	64,7				
6001 - 8000 TL	84	20,7	1,728 ^b	,161	1,954 ^b	,120
8001 - 10000 TL	36	8,9				
10001 TL ve üzeri	23	5,7				
Meslek						
Çalışmıyor	16	4,0				
Öğrenci	100	24,7				
Ev Hanımı	34	8,4				
İşçi	28	6,9	,695 ^b	,654	1,562 ^b	,157
Serbest Meslek	10	2,5				
Kamu Çalışanı	157	38,8				
Özel Sektör	60	14,8				
Eğitim Düzeyi						
İlkokul	9	2,2				
Ortaokul	18	4,4				
Lise	80	19,8	2,211 ^b	,052	3,617 ^b	,003
Ön Lisans	109	26,9				
Lisans	147	36,3				
Lisansüstü	42	10,4				
Hastalığa Yakalanma						
Evet	186	45,9	3,754 ^a	,000	,219 ^a	,827
Hayır	219	54,1				
Kaç Kez Yakalandınız						
Hiç	217	53,6				
Bir Defa	162	40,0	6,936 ^b	,000	1,087 ^b	,354
İki Defa	24	5,9				
İkiden Fazla	2	,5				

Hastalığı Nerede Geçirdiniz

Hasta Olmadım	213	52,6				
Ev	178	43,9	8,792 ^b	,000	,329 ^b	,720
Hastane	14	3,5				

^a Bağımsız örneklem t testi

^b ANOVA analizi

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %66,7' sini kadın, %33,3' ünü erkek katılımcıların oluştururken; %56,5' ini orta yaş grubu bireyler (26-45 arası) oluşturmakta, %59,8' i bekâr katılımcılardan oluşmaktadır. Gelir düzeyi açısından katılımcıların %64,7' si 4250–6000 TL arası gelire sahiptir. Katılımcıların %38,8' i kamu çalışanı iken, eğitim düzeyi açısından %36,3' ü lisans mezunudur. Katılımcıların %45,9' u COVID-19 hastalığına yakalandığını, %40' ı COVID-19 hastalığına bir defa yakalandığını ve %43,9' u hastalığı evde geçirdiğini belirtmişlerdir. Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde, cinsiyet ve eğitim değişkenleri ile hijyen davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p>0,05$). Kadınların ve eğitim düzeyi yüksek bireylerin hijyen davranışlarına daha fazla önem verdiği saptanmıştır. Yaş, gelir, meslek, hastalığa yakalanma durumu, hastalığa yakalanma sayısı ve hastalığın geçirildiği yer ile hijyen davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Elde edilen sonuçlardan; *katılımcıların COVID-19 bulaşıcılık algıları ve hijyen davranışları demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.*

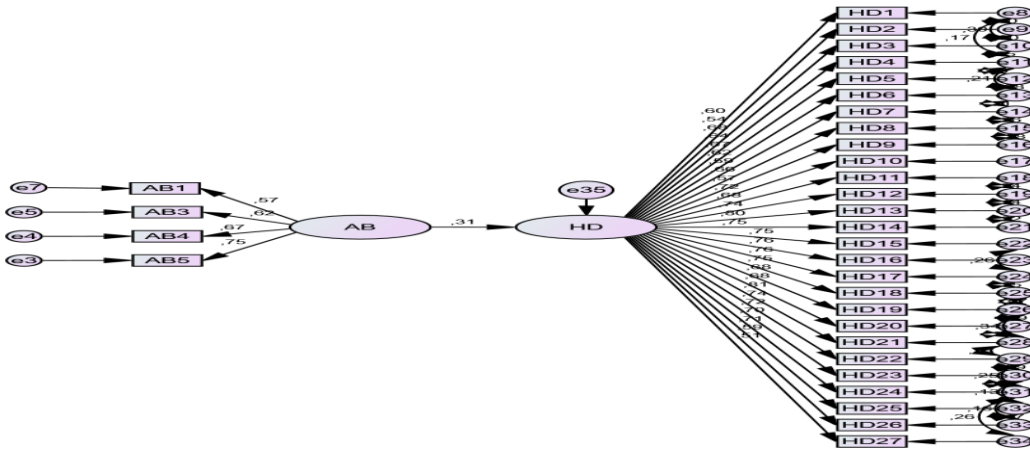
Tablo 2. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	N	Mean	Standard Deviation	Variance	Cronbach's alpha
Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı	405	2,8963	1,00650	1,013	,747
Hijyen Davranışları	405	3,6447	,93044	,866	,960

Algılanan Bulaşıcılık (2,9083) değişkeni için genel ortalama (2,8963) “ne katılıyorum ne katılmıyorum” ve Hijyen Davranışları (3,0481) değişkeni için genel ortalama (3,6447) “katılıyorum” biçimindedir. Bütün değişkenler için güvenilirlik yüksek derecededir.

Path (Yol) Analizine İlişkin Bulgular

Şekil 1. Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı ve Hijyen Davranışları Araştırma Modeli (Ölçüm Modeli) ve Uyum İyiliği Sonuçları

(CMIN/DF=2,998<3; 0,90≤IFI=0,902; 0,90≤CFI=0,901; RMSEA=0,070<0,08;
SRMR=0,0648<0,08)

İncelenen uyum değerleri, verilerin modele iyi uyum sağladığını göstermektedir. Verilerin modele iyi uyum sağlaması modelin yapı geçerliliğinin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla modeldeki etkilerin yapı geçerliliği vardır.

Tablo 3. Değişkenlerin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları, AVE ve CR Değerleri

Değişkenler	İtems	Estimate	Cronbach's α	AVE	CR
Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı	AB5	,752	0,43	0,43	0,70
	AB4	,667			
	AB3	,617			
	AB1	,573			
Hijyen Davranışları	HD1	,599	0,47	0,47	0,93
	HD2	,536			
	HD3	,679			
	HD4	,642			
	HD5	,671			
	HD6	,623			
	HD7	,588			
	HD8	,664			
	HD9	,567			
	HD10	,723			
	HD11	,680			
	HD12	,744			
	HD13	,799			
	HD14	,747			
	HD15	,752			
	HD16	,762			
	HD17	,761			
	HD18	,755			
	HD19	,682			
	HD20	,679			
	HD21	,808			
	HD22	,744			
	HD23	,716			
	HD24	,703			
	HD25	,708			
	HD26	,595			
	HD27	,510			

Fornell ve Larcker (1981) ise; AVE değerleri 0,50'nin altında olmasına rağmen, CR değerleri 0,70'in üzerinde ise 0,50'nin altındaki AVE değerlerinin de kabul edilebileceğini belirtmektedirler (Akçay ve Özdemir, 2018: 5991). Hesaplanan AVE değerlerinden biri Algılanan Bulaşıcılık 0,5'ten

küçük olsa da, CR katsayıları 0,70 ve daha büyük olduğundan faktörler yüksek yapı güvenirliliğine, dolayısıyla uyum geçerliliğine sahiptir.

Tablo 4. Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları

Yol	Estimate	S.E.	C.R.	P	Sonuç
Hijyen Davranışları <--- Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı	,306	,043	4,879	***	H ₁ kabul

***; p değerinin 0,001'den küçük olduğunu göstermektedir.

Algılanan COVID-19 Bulaşıcılığı değişkeninin, Hijyen Davranışları değişkenine etkisi ileri düzeyde önemlidir (***). Etki pozitif yönlüdür ve etkinin derecesi ,306'dır. Yani algılanan COVID-19 bulaşıcılığı bir birim artarsa, hijyen davranışları ,306 kat artacaktır. Elde edilen sonuçtan; *algılanan COVID-19 bulaşıcılığının hijyen davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir.*

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan COVID-19 salgını çok kısa sürede tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Salgının kısa sürede dünyaya yayılması bireylerin alışkanlıklarında ve yaşam kalitesinde değişikliklere neden olmuştur. Bu amaçla çok fazla sayıda ülkede ve kendi ülkemizde salgın süreci boyunca sosyal mesafeye uyum, maske kullanımı, karantina, izolasyon gibi çeşitli önlemler alınmıştır.

Bu çalışma, salgının 3. pik döneminde algılanan COVID-19 bulaşıcılığının hijyen davranışları üzerine etkisini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmamızda algılanan COVID-19 bulaşıcılığının yanı sıra bazı sosyo-demografik değişkenlerin de bireylerin hijyen davranışlarında etkili olduğu saptanmıştır. Yapılan yol analizi ile algılanan COVID 19 bulaşıcılığının, hijyen davranışına etkisinin kabul edilebilir uyum indeksine sahip olduğu görülmüştür. Tüm değişkenler için yapılan güvenilirlik analizinde de ölçeklerin yüksek güvenilirlik derecesine sahip olduğu saptanmıştır.

Çalışmamıza katılan bireylerin %66,7' sini kadın, %33,3' ünü erkek katılımcıların oluştururken; %56,5' ini orta yaş grubu bireyler (26-45 arası) oluşturmakta, %59,8' i bekâr katılımcılardan oluşmaktadır. Gelir düzeyi açısından katılımcıların %64,7' si 4250– 6000 TL arası gelire sahiptir. Katılımcıların %38' i kamu çalışanı iken, eğitim düzeyi açısından %36,3' ü lisans mezunudur.

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde, cinsiyet ve eğitim değişkenleri ile hijyen davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p>0,05$). Kadınların ve eğitim düzeyi yüksek bireylerin hijyen davranışlarına daha fazla önem verdiği saptanmıştır. Gebhard vd. (2020) çalışmasında el hijyeni davranışlarının kadınlarda erkeklere oranla daha sık uygulandığı saptanmıştır. Cvetković vd. (2020) çalışmasında kadınların erkeklere göre daha fazla sabun kullanma, evlerini, kıyafetlerini dezenfekte etme, maske takma ve sosyal mesafeyi koruma konusunda daha yüksek uyum gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Uğurlu vd. (2020) çalışmasında kadınların ve eğitim düzeyi yüksek bireylerin bilgi puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kadınların hijyen davranışlarına daha uyum sağlamasında gerek biyopsikososyal özelliklerinin gerekse de kurallara uyum sağlama yeteneklerinin daha yüksek olmasının etkili olduğu söylenebilir. Çalışmamızın sonuçları ile uyumlu çalışmaların yanında farklı sonuçlar elde eden çalışmalarda mevcuttur. Kuşoğlu (2021) çalışmasında bireylerin eğitim düzeyi arttıkça COVID-19 Hijyen Davranış puan ortalamalarının düştüğü belirlenmiştir. Altaher vd. (2021) çalışmasında ise bireylerin eğitim düzeyinin yüksek olmasının hijyen davranışlarına etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

ULUSLARARASI SAĞLIK YÖNETİMİ VE STRATEJİLERİ ARAŞTIRMA DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH MANAGEMENT AND STRATEGIES RESEARCH

Cilt/Volume : 8 Sayı/Issue : 3 Yıl/Year : 2022 ISSN -2149-6161

Çalışmaların sonuçlarında farklılıklar olması, farklı sosyokültürel özellikte olan popülasyonlarla çalışılmış olmasından kaynaklanabilir.

Yaş, gelir, meslek, hastalığa yakalanma durumu, hastalığa yakalanma sayısı ve hastalığın geçirildiği yer ile hijyen davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Ünal vd. (2020) çalışmasında yaşın hijyen alışkanlıklarını etkilemediği sonucuna varılmış ve bu durum bizim çalışmamızın bulgusunu desteklemektedir. Ancak, literatür incelendiğinde farklı sonuçlar elde eden çalışmalar olduğu görülmüştür. Kuşoğlu (2021) çalışmasında bireylerin yaş düzeyi arttıkça COVID-19 Hijyen Davranış puan ortalamalarının düştüğü belirlenmiştir. Çiçek vd. (2021) çalışmasında yaş aralığı daha yüksek olan bireylerin el hijyenine ilişkin davranış sergileme düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca, gelir düzeyi yüksek olan bireylerin hijyene daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uğurlu vd. (2020) çalışmasında orta gelir düzeyine sahip (ayda 4000-6000) bireylerin tutum puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Acungil ve Acungil (2022) çalışmasında ise daha düşük gelire sahip katılımcılarda hijyen kurallarına dikkat etme oranları daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Kuşoğlu (2021) çalışmasında COVID-19 salgınında hijyen davranışı ile koronavirüs geçirme durumu ve yakınlarının koronavirüs geçirme durumu arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Bu bulgu bizim çalışmamızı desteklemektedir.

Hijyen davranışlarında algılanan COVID-19 bulaşıcılığının yanı sıra bazı sosyo-demografik farklılıkların da etkili olduğu görülmüştür. Araştırmamız sonucunda elde edilen bulguların bazıları literatürle uyumlu olsa da bazı bulgular da literatürden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu nedenle, farklı çıkan sonuçlara ilişkin daha fazla çalışma yapılması daha net sonuçlara ulaşılmasında literatüre katkı sağlayacaktır. Ayrıca, toplumun özellikle de salgın döneminde hijyen konusunda daha bilinçli hale getirilmesi açısından çeşitli sosyo-demografik değişkenlere yönelik başka çalışmaların yapılması da fayda sağlayacaktır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümlerinde yazarlar ortak katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Etik Kurul Beyanı: Bu araştırma, Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan etik onayı alınarak gerçekleştirilmiştir (Tarih: 24/02/2022, karar no: 2022/62).

KAYNAKÇA

- Acungil, Z. ve Acungil, Y. (2022). Covid-19 Pandemisinde Hijyen Davranışları ve Çevre İlişkisi: Ampirik Bir Çalışma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 375-394.
- Ahmed, M. Z., Ahmed, O., Aibao, Z., Hanbin, S., Siyu, L. & Ahmad, A. (2020). Epidemic of COVID-19 in China and Associated Psychological Problems. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 102092.
- Akçay, G. ve Özdemir, E. (2018). Satış Elemanlarının Cinsiyet Kimliğinin Satış Performansı Üzerindeki Etkisi Ve Biyolojik Cinsiyetin Düzenleyici Rolü: Perakendecilik Sektöründe Bir Araştırma. *Social Science Studies Journal*, 4(27), 5983-6001.
- Alpago, H. ve Oduncu Alpago, D. (2020). Korona Virüs ve Sosyoekonomik Sonuçlar. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 99-114.

- Altaher, A. M., Elottol, A. E. Y., Jebiril, M. A. & Aliwaini, S. H. (2021). Assessment of Awareness and Hygiene Practices Regarding COVID-19 among Adults in Gaza, Palestine. *New Microbes and New Infections*, 41, 100876.
- Altun, Y. (2020). Covid-19 Pandemisinde Kaygı Durumu ve Hijyen Davranışları. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(5), 312-317.
- Barrett, C. & Cheung, K. L. (2021). Knowledge, Socio-Cognitive Perceptions and the Practice of Hand Hygiene and Social Distancing during the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study of UK University Students. *BMC Public Health*, 21(1), 1-18.
- Bostan, S., Erdem, R., Öztürk, Y. E., Kılıç, T. & Yılmaz, A. (2020). The Effect of COVID-19 Pandemic on the Turkish Society. *Electronic Journal of General Medicine*, 17(6).
- Campos, M. A. S., Carvalho, S. L., Melo, S. K., Gonçalves, G. B. F. R., dos Santos, J. R., Barros, R. L., Morgado, U. T. M. A., da Silva Lopes, E. & Abreu Reis, R. P. (2021). Impact of the COVID-19 Pandemic on Water Consumption Behaviour. *Water Supply*, 21(8), 4058-4067.
- Ciotti, M., Ciccozzi, M., Terrinoni, A., Jiang, W. C., Wang, C. B. & Bernardini, S. (2020). The COVID-19 Pandemic. *Critical Reviews in Clinical Laboratory Sciences*, 57(6), 365-388.
- Cvetković, V. M., Nikolić, N., Radovanović Nenadić, U., Öcal, A., K Noji, E. & Zečević, M. (2020). Preparedness and Preventive Behaviors for A Pandemic Disaster Caused by COVID-19 in Serbia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 4124.
- Çelik, Ş. ve Çak, E. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinin Aile Üzerine Etkisi. *Gevher Nesibe Tıp ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(11), 43-49.
- Çiçek, B., Şahin, H. ve Erkal, S. (2020). "Covid-19 Hijyen Ölçeği": Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 15(6), 339-350.
- Çiçek, B., Şahin, H. ve Erkal, S. (2021). Covid-19 Salgın Döneminde Bireylerin Kişisel ve Genel Hijyen Davranışlarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(80), 2157-2173.
- Demirbilek, Y., Pehlivan Türk, G., Özgüler, Z. Ö. & Meşe, E. A. (2020). COVID-19 Outbreak Control, Example of Ministry of Health of Turkey. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50(SI-1), 489-494.
- Duncan, L. A., Schaller, M. & Park, J. H. (2009). Perceived Vulnerability to Disease: Development and Validation of A 15-İtem Self-Report Instrument. *Personality and Individual Differences*, 47(6), 541-546.
- Dwipayanti, N. M. U., Lubis, D. S. & Harjana, N. P. A. (2021). Public Perception and Hand Hygiene Behavior During COVID-19 Pandemic in Indonesia. *Frontiers in Public Health*, 9, 1-12.
- Ekingen, E. ve Demir, B. (2021). COVID-19 Salgın Döneminde Bir Kamu Hastanesinde Kişisel Koruyucu Ekipman Kullanımındaki Değişimin İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(2), 642-654.
- Gebhard, C., Regitz-Zagrosek, V., Neuhauser, H. K., Morgan, R. & Klein, S. L. (2020). Impact of Sex and Gender on COVID-19 Outcomes in Europe. *Biology of Sex Differences*, 11(1), 1-13.
- Głąbska, D., Skolmowska, D. & Guzek, D. (2020). Population-Based Study of the Influence of the COVID-19 Pandemic on Hand Hygiene Behaviors—Polish Adolescents' COVID-19 Experience (PLACE-19) Study. *Sustainability*, 12(12), 4930.
- Grennan, D. (2019). What is a Pandemic?. *Jama*, 321(9), 910.
- Haas, R., Sekercioglu, F., Meldrum, R. & Young, I. (2020). "I Walk Around Like My Hands are Covered in Mud": Food Safety and Hand Hygiene Behaviours of Canadians during the COVID-19 Pandemic. <https://doi.org/10.1101/2020.08.25.20181545>

ULUSLARARASI SAĞLIK YÖNETİMİ VE STRATEJİLERİ ARAŞTIRMA DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH MANAGEMENT AND STRATEGIES RESEARCH

Cilt/Volume : 8 Sayı/Issue : 3 Yıl/Year : 2022 ISSN -2149-6161

- Karataş, Z. (2020). COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-15.
- Kharshiing, K. D., Kashyap, D., Gupta, K., Khursheed, M., Shah Nawaz, M. G., Khan, N. H., Uniyal, R. & Rehman, U. (2021). Quality of Life in the COVID-19 Pandemic in India: Exploring The Role of Individual and Group Variables. *Community Mental Health Journal*, 57(1), 70-78.
- Kuşoğlu, İ. (2021). *Yetişkin Bireylerde Covid-19 Korkusu ile Covid-19 Hijyen Davranışları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Lawson, A., Cameron, R. & Vaganay-Miller, M. (2021). An Evaluation of the Hand Hygiene Behaviour and Compliance of the General Public When Using Public Restrooms in Northern Ireland (NI) during the Initial Weeks of the Novel Coronavirus (COVID-19) Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(12), 6385.
- Lone, S. A. & Ahmad, A. (2020). COVID-19 Pandemic—An African Perspective. *Emerging Microbes & Infections*, 9(1), 1300-1308.
- Mieth, L., Mayer, M. M., Hoffmann, A., Buchner, A. & Bell, R. (2021). Do They Really Wash Their Hands? Prevalence Estimates for Personal Hygiene Behaviour during the COVID-19 Pandemic Based on Indirect Questions. *BMC Public Health*, 21(1), 1-8.
- Mościcka, P., Chróst, N., Terlikowski, R., Przyłipiak, M., Wołosik, K. & Przyłipiak, A. (2020). Hygienic and Cosmetic Care Habits in Polish Women during COVID-19 Pandemic. *Journal of Cosmetic Dermatology*, 19(8), 1840-1845.
- Reuben, R. C., Danladi, M., Saleh, D. A. & Ejembi, P. E. (2021). Knowledge, Attitudes and Practices Towards COVID-19: An Epidemiological Survey in North-Central Nigeria. *Journal of Community Health*, 46(3), 457-470.
- Sekeran, U. (2000). *Research Methods for Business*, (3. Baskı), New York: John Wiley & Sons. Inc.
- Uğurlu, Y.K., Durgun, H., Nemutlu, E. ve Kurd, O. (2020). COVID-19 Salgını Sırasında Türk Toplumunun Sosyal El Yıkama Bilgi ve Tutumunun Değerlendirilmesi. *Journal of Contemporary Medicine*, 10(4), 617-624.
- Ünal, E., Özdemir, A. ve Kaçan, C. Y. (2020). Covid-19 Pandemisinin Hemşirelik Öğrencilerinin Beslenme ve Hijyen Alışkanlıklarına Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 46(3), 305-311.
- Vijai, C. & Joyce, D. (2020). Novel Coronavirus (COVID-19) Knowledge and Awareness: A Survey of Thiruvallur District, Tamilnadu. *Shanlax International Journal of Management*, 8(1), 69-76.
- Yıldırım, M., Geçer, E. & Akgül, Ö. (2021). The Impacts of Vulnerability, Perceived Risk, and Fear on Preventive Behaviours Against COVID-19. *Psychology, Health & Medicine*, 26(1), 35-43.
- Yılmaz, E. A. (2020). Koronavirüs Sonrası Küreselleşme Hareketleri ve Ulus Devletlerin Konumu. *Turkish Studies-Social*, 15(4), 2219-2232.